

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м. Вінниця, вул. Грушевського, 13, тел.55-65-73,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою КЗВО «Вінницька
академія безперервної освіти»

від 06.01.2026 № 1

Древозюк С.І.

**ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів базової середньої освіти**

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ
АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ВСЕСВІТНЬОЇ ТА ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ У 9 КЛАСІ**

Вінниця – 2026

Розробники:

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти».

Струкевич Олексій, доктор істор. наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти».

Муханов Валентин, канд. істор. наук, доцент кафедри гуманітарних наук КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти».

Напрямок підвищення кваліфікації: сучасні підходи до розвитку професійних компетентностей: знання навчального предмета, фахових методик, технологій.

Розроблено на основі:

Єдиного професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» був затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України № 1225 29 серпня 2024 року

Державного стандарту базової середньої освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року)

Термін дії програми: з 10.01.2026 до 10.01.2031 року

Рецензенти:

Герасімова Олена, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародного співробітництва КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Білик Олег, доктор наук з державного управління, професор, проректор з науково-педагогічної роботи та моніторингу якості освіти КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

© Струкевич О.К., Муханов В.М. 2026

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Зосередження системи середньої освіти в Україні на розвиток компетентностей учнів як головного результату освітнього процесу зумовило значні зміни у підходах до організації навчання всіх освітніх галузей, зокрема історичної. В Державному стандарті базової середньої освіти 2020 р. та модельних програмах з історії України та всесвітньої історії для учнів 7-9 класу ЗЗСО запропоновані нові підходи як до відбору і структурування змісту освіти галузі, формування / розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь, яких мають набувати учні, так і вимоги до обов'язкових результатів навчання, що орієнтовані на професійні компетентності. Нові завдання визначають нові вимоги до вчителя. Насамперед йдеться про орієнтацію на учня/ученицю як активного суб'єкта навчання, створення у класі продуктивного навчального середовища, організацію діяльності з конструювання та розвитку учнями власних знань, умінь, навичок, опанування цінностей, якими вони користуватимуться і керуватимуться як нині, так в майбутньому.

Реалізація названих та інших завдань залежить від рівня сформованості професійної компетентності педагога, його інтелектуальних, творчих можливостей, моральних і патріотичних орієнтацій, ініціативності, здатності ефективно організовувати освітній процес. Визначені завдання вимагають нового рівня методичної компетентності вчителів, опанування ними науковими знаннями та практичними навичками і, відповідно, позначаються на вимогах до системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, задіяних у викладанні предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі.

Програму підвищення кваліфікації розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.), Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Типової освітньої програми модельних навчальних програм «Історія України. 7–9 класи» (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Гупан Н. М., Малієнко Ю. Б., Сєрова Г. В.) та «Всесвітня історія. 7–9 класи» (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.)

Типова програма підвищення кваліфікації передбачає два змістові модулі: «Сучасні підходи до викладання актуальних питань історії України у 9 класі НУШ» та «Сучасні підходи до викладання актуальних питань

Всесвітньої історії у 9 класі НУШ». Така структура забезпечує виявлення схожостей, кореляцій та закономірностей протікання історичних процесів, розгортання історичних явищ в українському та європейських соціумах довгого ХІХ ст.

Мета підвищення кваліфікації – підвищення теоретичного і методичного рівнів професійної компетентності вчителя історії, ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням навчання історії у 9-му класі закладів загальної середньої освіти; актуалізація та набуття нових знань, розвиток професійних і особистісних умінь і якостей учителів необхідних у ході реалізації компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, створення умов для ефективного навчання учнів історії у контексті Нової української школи.

Завдання підвищення кваліфікації. У ході даного курсу ставляться завдання напрацьовувати такі професійні якості як здатність та готовність:

- застосовувати отримані знання у професійній діяльності;
- приймати відповідальні й зважені рішення під час фахової діяльності;
- формувати громадянську позицію та національну ідентичність;
- запобігати та конструктивно вирішувати суперечки;
- прищеплювати повагу до культурного розмаїття різних народів світу;
- формувати відкритий світогляд через вивчення світової історії;
- надихати учнів на навчання та саморозвиток;
- знайомити вчителів з набутками сучасної історичної науки, джерелознавства, хронології та методики викладання історії й громадянської освіти;
- створювати атмосферу поваги до різних поглядів (якщо вони не суперечать закону) та виховання толерантності;
- враховувати вікові особливості учнів під час обговорення складних або трагічних сторінок історії;
- спонукати до навчання впродовж життя: участь у вебінарах, курсах підвищення кваліфікації, вивчення нових історичних досліджень та монографій;
- формувати схильність до рефлексії: самооцінки власних уроків, виявлення слабких місць у викладанні складних тем та їх виправлення;
- націлювати на створення безпечних, психологічно комфортних і толерантних умов освітнього процесу;
- налаштовувати на застосування і поширення інновацій у педагогічній науці і практиці.

Компетентності, які вдосконалюватимуть / набуватимуть слухачі курсу наскрізно. Підвищення кваліфікації учителів закладів загальної середньої освіти за Програмою передбачає вдосконалення раніше набутих та / або набуття нових компетентностей відповідно до професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом МОН України від 29.08.2024 № 1225, у частині дотримання вимог до громадянської та історичної галузі, визначених законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», правил академічної доброчесності, спрямованих на подальше професійне становлення сучасного педагога в умовах викликів інформаційно-цифрового суспільства й академічної свободи, реалізації завдань Нової української школи.

- Вчитель ЗЗСО. А2. Предметно-методична компетентність
- Вчитель ЗЗСО. Г1. Прогностична компетентність
- Вчитель ЗЗСО. Д1. Здатність до навчання впродовж життя

Зміст. До змісту програми підвищення кваліфікації включено професійно орієнтований і фаховий компоненти. Це дозволяє учителям ознайомитися із сучасним станом методики навчання предметів / курсів галузі, нормативно-правовим і навчально-методичним забезпеченням викладання інтегрованого курсу історії та громадянської освіти у 9 класі закладів загальної середньої освіти на засадах концепції Нової української школи та Державного стандарту базової середньої освіти.

Цільова аудиторія: педагогічні і науково-педагогічні працівники закладів освіти і установ (учителі історії та громадянської освіти всіх кваліфікаційних категорій), методисти, викладачі.

Обсяг / тривалість – 30 годин / 1 кредит ЄКТС, з яких 10 годин реалізовано у формі інтерактивних лекцій, 18 годин – у формі практичних завдань та обговорення проблемних питань 2 години – інструктивна бесіда та контрольне тестування за запропонованою програмою.

Форма підвищення кваліфікації: очна, дистанційна.

Очікувані результати навчання

Після завершення курсу навчання за запропонованою програмою слухачі набудуть таких ознак професійної компетентності:

- **знання** дидактичних і методичних засад організації освітнього процесу у 9 класі закладів загальної середньої освіти на принципах концепції Нової української школи, Державного стандарту базової загальної освіти;
- **уміння** організовувати освітній процес на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів;
- **досвід** втілення методики навчання історії та громадянської освіти у 9 класі закладів загальної середньої освіти в контексті завдань НУШ і Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.).

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації Контрольні заходи за модулями тренер/викладач здійснює через консультування слухачів, надання коментарів, оцінювання та корегування роботи під час виконання завдань, аналіз результатів тестування. Під час кожної практичної роботи слухачам пропонується 3-5 завдань. За кожне виконане завдання слухачам нараховується 1 бал. Після завершення курсу слухачам пропонується виконати тест, який складається з 25 завдань закритого типу. Максимальна кількість балів, набраних за тест – 100. З метою успішного завершення навчання слухачі повинні правильно виконати понад 70% практичних завдань і правильно відповісти на 70% завдань підсумкового тесту.

Учасникам, які не засвоїли програму – набрали недостатню кількість балів під час тестування, або не виконали достатню кількість завдань, надається можливість здати результати виконання практичних завдань та пройти повторне тестування впродовж визначеного терміну (7 днів).

Документ, що видається. Учасники курсу, які успішно пройшли навчання, отримають сертифікат про підвищення кваліфікації встановленого зразка із технічним описом, дизайном, способом виготовлення, порядком видачі та обліком виданих документів відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (зі змінами) «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

Вартість. Відповідно до умов Порядку реалізації експериментального проєкту щодо закупівлі послуг з підвищення кваліфікації та супервізії педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (наказ МОН від 09.12.2025 № 1608) вартість послуг із підвищення кваліфікації, отриманих одним педагогічним працівником за результатами виконання Програми підвищення кваліфікації, становить 1 500 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програма складається з 2 модулів та 14 взаємопов'язаних навчальних тем. Кількість годин, передбачених для засвоєння змісту Програми, 30. З них: 10 годин – лекційні заняття, 18 годин – практичні заняття, 2 години – контрольне заняття.

Назва навчальних тем	Лекції	Практичні заняття	Контрольні заходи	Всього
МОДУЛЬ 1. Сучасні підходи до викладання актуальних питань історії України у 9 класі НУШ				
Тема 1.1. Формування етно-національної ідентичності за допомогою дидактичного матеріалу з історії України для 9 класу	2			2
Тема 1.2. Формування етно-національної ідентичності за допомогою дидактичного матеріалу з історії України для 9 класу		2		2
Тема 1.3 Поглиблений розгляд питання формування української нації у ХІХ ст.	2			2
Тема 1.4. Формування громадянської стійкості за допомогою дидактичного програмного матеріалу з історії України		2		2
Тема 1.5. Методичні аспекти викладу проблеми «малоросійства» у середовищі освічених українців ХІХ ст.		2		2
Тема 1.6. Розкриття явища українського театру ХІХ ст. як прояву і чинника національного відродження		2		2
Тема 1.7. Методичні аспекти розкриття сутності політичного етапу становлення української нації	2			2
Разом за модулем 1	6	8	–	14
МОДУЛЬ 2. Реалізація сучасних підходів у викладанні актуальних питань всесвітньої історії у 9 класі НУШ				
Тема 2.1. «Прокляття прогресу»: як навчити учнів бачити обидва боки промислової революції		2		2
Тема 2.2. Наполеон Бонапарт: геній, тиран чи продукт революції? Деконструкція міфу на уроці		2		2
Тема 2.3. Як нації «вигадували» себе: об'єднання Італії та Німеччини крізь призму сучасної націогенези	2			2
Тема 2.4. Отто фон Бісмарк: "залізо і кров" як метод створення Німецької імперії		2		2
Тема 2.5. Революції 1848-1849 рр. – "весна	2			2

народів": справжнє оновлення Європи чи ілюзія змін?				
Тема 2.6. Японія та Китай у XIX ст.: модернізація без втрати ідентичності – можливо, чи неможливо?		2		2
Тема 2.7. Культура "довгого" XIX ст.: романтизм, реалізм, модерн – пошук нової мови для нової епохи		2		2
Разом за модулем 2	4	10		14
Інструктивна бесіда та виконання контрольного тесту			2	2
Усього	10	18	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У 9 КЛАСІ НУШ

Тема 1.1. Формування етно-національної ідентичності за допомогою дидактичного матеріалу з історії України для 9 класу.

Вебінар підпорядкований методиці розкриття сутності поняття «ідентичність», чіткому диференціюванню понять «етнічна ідентичність», «національна ідентичність». Методиці використання конкретних документальних даних та історичних прикладів, за допомогою яких можна продемонструвати сутність етнічної та національної ідентичності, виокремити моменти переростання етнічної в національну ідентичність. Водночас заняття зосереджене на методиці використання навчального матеріалу про побут і повсякдення українців для виявлення рис етнічної ідентичності, виокремлення місця жінки в житті українського етносу. Фактичним історичним матеріалом для розтлумачення сутності названих ідентичностей планується використати факти з життя та діяльності закарпатських «будителів», «руської трійці», Новгород-сіверського гуртка, Кирило-Методіївського братства.

Тема 1.2. Питання формування оборонної свідомості за допомогою дидактичного програмного матеріалу з історії України

Вебінар присвячується розкриттю змісту поняття «оборонна свідомість», з'ясуванню ролі історичної пам'яті як підвалини духовної стійкості молоді. У ході його проведення увагу учасників насамперед буде звернуто на методичні аспекти використання проявів воєнної доблесті українських ополченців та гусарів у полках російської армії, на боці Наполеона I в легіоні Яна Домбровського під час Французько-російської війни 1812 р.; використання матеріалів з історії Східної (кримської) війни і насамперед задіяності в ній українців та українських ресурсів як

красномовних свідчень порушення гідності українців, принципу власності, експлуатації українських ресурсів з чужою імперською метою та формування на цій основі оборонної свідомості сучасних учнів.

Тема 1.3. Поглиблений розгляд питання формування української нації у XIX ст.

Вебінар підпорядкований з'ясуванню методичних аспектів з'ясування сутності історичних процесів зародження української модерної нації. Зокрема, з'ясуванню, яку роль у цьому процесі відіграла боротьба козацько-та шляхетсько-старшинських родів за своє соціальне утвердження у статусі російських дворян; яку роль відіграли у процесі національного відродження академічні вчені; яким чином на формування української нації впливала промислова революція; яку роль у цьому процесі відіграла новонароджена верства інтелігенції. Пропонується авторська методика розкриття змісту понять «нація», та «націоналізм»; врахування соціально-політичних чинників формування останнього. Розкриття змісту методичних підходів до диференціювання різновидів зароджуваного націоналізму. Обов'язковим моментом висвітлення питання є розкриття впливу імперського тиску на націотворчі процеси в Україні XIX ст. У ході висвітлення названих питань передбачається обов'язкове розкриття сутності концепції М. Гроха про три етапи національного відродження «малих» європейських націй та уточнення кількості, особливостей і найменування етапів формування української нації.

Тема 1.4. Формування громадянської стійкості за допомогою дидактичного програмного матеріалу з історії України

У ході проведення даного вебінару пропонується розкриття сутності понять «старе і нове покоління українських патріотів», подається спроба описання складного морально-психологічного механізму формування в української інтелігенції почуття відповідальності, зобов'язаності перед українським народом, Україною. Для розкриття цього механізму пропонується розгляд прикладів громадянської стійкості із життя та діяльності Т. Шевченка, В. Антоновича, А. Шептицького, М. Драгоманова, Л. Українки, М. Коцюбинського та ін. Підкреслення громадянської позиції українських підприємців у справі підтримки рідної культури на тлі пригнічення національної культури імперією. Розкриття потенціалу «справи Бейліса» для формування громадянської позиції щодо демократичної взаємодії між представниками різних етносів у єдиній нації. Виявлення виховного потенціалу боротьби західноукраїнської молоді за відкриття українського університету у формуванні громадянської стійкості сучасної молоді.

Тема 1.5. Методичні аспекти викладу проблеми «малоросійства» у середовищі освічених українців XIX ст.

Матеріал вебінару стосується методики викладання сутності проблеми «малоросійства» та розкриттю змісту «українського питання» в баченні російської влади (причини і наслідки появи «валуєвського циркуляру», «емського указу») та громадськості української, демократичної російської та європейської. Пропонуються конкретні методичні інструменти пояснення учням змісту «українського питання» з позиції Австро-Угорщини, погляду на питання «народовців» та «русофілів». На прикладі фактів з біографій М. Гоголя, К. Ушинського демонструються конкретні прийоми виявлення безпідставності спроб включити їх в число «малоросів», а також імперських спроб москви привласнити їх імена та творчість собі.

Тема 1.6. Розкриття явища українського театру ХІХ ст. як прояву і чинника національного відродження

Вебінар присвячено методиці з'ясування ролі народної та професійної культури у формуванні етнічної та національної ідентичності. Пропонується розкриття поняття «нації культурної»; з'ясування ролі українського професійного театру у національному відродженні. Врахування виховного потенціалу історичного матеріалу про опір українського театру і культури емському указу. Тріумфальні гастролі українських театрів теренами імперії. Імперська політика щодо українських театру і культури загалом.

Тема 1.7. Методичні аспекти розкриття сутності політичного етапу становлення української нації

Методика розкриття сутності політичного етапу як прояву історичної закономірності у становленні нації. З'ясування місця та ролі в українському політичному житті підавстрійської та підмосковської України видатних діячів українського життя. Ідеї національного і соціального визволення. Проблема їх співвіднесеності в українському політичному русі.

Висвітлення роботи перших політичних гуртків, таємних товариств, партій як перших проявів політичного етапу відродження української нації. Методика розкриття змісту політичної діяльності українців у Віденському парламенті, Галицькому сеймі, Государственной думі. Розкриття місця та ролі Миколи Міхновського та його програмних документів «Кредо молодого українця» та «Самостійна Україна» у політичному житті сучасної йому України.

Роль і місце українців у виступах армії і флоту під час демократичної революції 1905 – 1907 рр. Методичні інструменти висвітлення українського політичного життя напередодні першої світової війни.

МОДУЛЬ 2. Реалізація сучасних підходів у викладанні актуальних питань всесвітньої історії у 9 класі НУШ

Тема 2.1. «Прокляття прогресу»: як навчити учнів бачити обидва боки промислової революції

Промислова революція у шкільному викладі часто перетворюється на перелік винаходів і дат, за яким зникає людина. Вебінар пропонує погляд на індустріалізацію як на процес із подвійним дном: технічний прогрес ішов пліч-о-пліч із соціальною катастрофою, екологічними потрясіннями та опором тих, кого цей прогрес викинув на узбіччя. У межах вебінару представлено готові методичні інструменти для організації проблемного навчання, зокрема сценарій дебатів, що дозволяють учням самостійно оцінити ціну індустріального стрибка. Окрему увагу приділено реабілітації образу луддитів - не як вандалів, а як перших організованих критиків бездумної технологізації. Методичний акцент: дебати, аналіз джерел, проблемне навчання, рольова гра «Суд над індустріалізацією», робота зі статистичними даними про тривалість життя, дитячу смертність та умови праці.

Тема 2.2. Наполеон Бонапарт: геній, тиран чи продукт революції? Деконструкція міфу на уроці

Наполеон - одна з найбільш міфологізованих постатей світової історії, і підручники часто транслиють спрощений образ «генія» або «тирана». Вебінар пропонує інструментарій для деконструкції цього міфу разом з учнями через аналіз візуальних джерел, пропагандистських наративів та законодавчих текстів. Розглядається методика організації уроку-суду над Наполеоном, де учні в ролях прокурорів, адвокатів і свідків досліджують суперечливу спадщину імператора. Окремий модуль присвячено гендерному аналізу Кодексу Наполеона - документу, який одночасно закріпив громадянські права і законодавчо підкорив жінку. Методичний акцент: урок-суд, аналіз пропагандистських плакатів, робота з текстом Кодексу, порівняння портретів Наполеона різних років.

Тема 2.3. Як нації «вигадували» себе: об'єднання Італії та Німеччини крізь призму сучасної націогенези

Чи є нація давньою даністю, що «прокидається», чи вона є продуктом свідомого конструювання елітами? Це питання є ключовим не лише для істориків, а й для сучасних українців, які переосмислюють власну ідентичність. Вебінар пропонує розгляд об'єднання Італії та Німеччини через оптику теорії «уявлених спільнот» Бенедикта Андерсона, що дозволяє побачити за політичними подіями глибші культурні процеси. Представлено сценарій проектної роботи, де учні створюють «карту національного наративу» та проводять паралелі між ХІХ століттям і сучасною Україною. Особливий акцент зроблено на порівнянні двох шляхів об'єднання — «заліза і крові» Бісмарка та культурно-політичного проекту «Рисорджименто». Методичний акцент: проектна робота, створення ментальних карт, порівняльний аналіз, робота з національними гімнами та символами як джерелами.

Тема 2.4. Отто фон Бісмарк: "залізо і кров" як метод створення Німецької імперії

Лекція пропонує погляд на об'єднання Німеччини не як на історичну неминучість, а як на результат свідомої політичної інженерії Бісмарка, що є чудовим прикладом для аналізу ролі особистості в історії. У межах заняття представлено методичний інструментарій для організації роботи з історичними джерелами: порівняння дипломатичних документів, військових звітів та політичних промов Бісмарка. Розглядається сценарій рольової гри «Берлінський конгрес 1878 року», де учні в ролях дипломатів великих держав аналізують наслідки політики Бісмарка для системи міжнародних відносин. Особливу увагу приділено концепції «реальної політики» (Realpolitik) та її застосуванню для пояснення сучасних геополітичних процесів. Методичний акцент: рольова гра, аналіз дипломатичних документів, моделювання міжнародних переговорів, робота з політичними карикатурами епохи.

Тема 2.5. Революції 1848-1849 рр. – "весна народів": справжнє оновлення Європи чи ілюзія змін?

Лекція присвячена аналізу європейських революцій 1848-1849 років, які охопили майже весь континент і отримали назву «весна народів». Розглядаються спільні причини та рушійні сили цих виступів, а також причини їхньої скрізь поразки, попри широку народну підтримку. Методична частина лекції пропонує сценарій проведення «круглого столу», де учні в ролях учасників революцій з різних країн (Німеччина, Франція, Австрія, Угорщина, Італія) обговорюють спільні цілі, причини поразки та історичне значення подій. Окремий блок присвячено роботі з маніфестами та прокламаціями революційних урядів для формування навичок критичного аналізу політичних текстів. Методичний акцент: круглий стіл, аналіз маніфестів, порівняльний аналіз революційних програм, створення хронологічних стрічок подій у різних країнах.

Тема 2.6. Японія та Китай у XIX ст.: модернізація без втрати ідентичності – можливо, чи неможливо?

Лекція порівнює два різних шляхи східних цивілізацій у XIX столітті: успішну модернізацію Японії та глибоку кризу Китаю. Аналізуються фактори, які дозволили Японії здійснити «революцію зверху» в епоху Мейдзі, зберігши національну ідентичність, і чому Китай, незважаючи на опіумні війни та тиск Заходу, залишався консервативним. Методичний модуль передбачає організацію проєктної роботи «Модернізація без втрати обличчя», де учні досліджують різні моделі запозичення західних інститутів (освіта, армія, право) та їхню адаптацію до східних культурних кодів. Окремий кейс присвячено аналізу японської та китайської карикатури того часу як джерела для вивчення суспільних настроїв. Методичний акцент:

проектна діяльність, аналіз візуальних джерел, порівняльна таблиця «Японія vs Китай», моделювання реформ Мейдзі.

Тема 2.7. Культура «довгого» ХІХ ст.: романтизм, реалізм, модерн – пошук нової мови для нової епохи

Лекція присвячена культурним та мистецьким трансформаціям «довгого» ХІХ століття, яке стало епохою пошуку нової мови для вираження досвіду людини в індустріальну добу. Розглядаються основні художні стилі - романтизм, реалізм та модерн - як способи рефлексії про науково-технічний прогрес, зміну соціальних відносин та світоглядних орієнтирів. Методична частина пропонує сценарій організації «музею однієї епохи», де учні створюють мультимедійні експозиції на основі аналізу художніх творів, фотографій, архітектурних пам'яток та перших кінострічок. Особливий акцент зроблено на формуванні навичок візуальної грамотності та роботі з візуальними джерелами як історичними свідченнями. Методичний акцент: музейна педагогіка, аналіз візуальних джерел, створення мультимедійних проєктів, робота з літературними текстами як історичними джерелами.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Розробити для роботи у класі «Картку ідентичності» одного з діячів українського національного відродження ХІХ ст.
2. Створіть технологічну картку практичного заняття з історії України з метою виявлення в історичному джерелі проявів оборонної свідомості українців ХІХ ст.
3. Опираючись на тексти «Книги буття українського народу» та валуєвського циркуляру змодельуйте зразок порівняльної таблиці українського та імперського бачення майбутнього України, виконаної учнем.
4. Складіть план-нарис фрагменту уроку, у ході якого розглядаються шляхи обходу українськими акторами заборон емського указу.
5. Розробіть алгоритм дискусії щодо твору М. Міхновського «Самостійна Україна»: «Чи зберігають актуальність тези М. Міхновського у контексті сучасної московсько-української війни?».
6. Розробіть сценарій дебатів на тему «Промислова революція: прогрес чи катастрофа?» для учнів 9 класу, включаючи ролі, аргументи та правила ведення дискусії.
7. Складіть план уроку-суду над Наполеоном, розподіливши ролі (суддя, прокурор, адвокат, свідки, присяжні) та підготувавши перелік доказів для кожної сторони.
8. Розробіть проєктне завдання «Карта національного нарративу» для порівняння об'єднання Італії та Німеччини з українським націстворенням.
9. Створіть методичний кейс для порівняльного аналізу реформ Мейдзі в Японії та реформ «самоукріплення» в Китаї.
10. Розробіть концепцію мультимедійного проєкту «Музей однієї епохи» (романтизм, реалізм, модерн) з переліком експонатів та інструкцією для учнів.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Як спонукати учнів відмовитися від механічного зазубрювання навчальних текстів?
2. Як розкрити учням взаємозв'язок між соціально-економічним явищем промислового перевороту та соціально-політичним явищем формування націй?
3. Яким чином органічно пов'язати теми ролі жінки, приватного життя та історії повсякденності з викладом соціально-політичних та —економічних процесів у ХІХ ст.
4. Як організувати проблемне обговорення на уроці, щоб учні 9 класу могли самостійно оцінити соціальну ціну індустріалізації, а не просто засвоїти перелік винаходів?
5. Які методичні прийоми дозволяють ефективно деконструювати міф про «геніального» Наполеона, використовуючи аналіз суперечливих джерел та пропагандистських наративів, а не просто транслювати готову оцінку?
6. Як організувати роботу учнів із теорією «уявлених спільнот» Б. Андерсона на уроках історії, щоб вони усвідомили, що нація — це культурний конструкт, а не «вічна даність», і провели паралелі з сучасною Україною?
7. Як за допомогою рольової гри «Берлінський конгрес» навчити учнів аналізувати наслідки політики «реального політикуму» Бісмарка та оцінювати її вплив на сучасну систему міжнародних відносин?
8. Як організувати роботу учнів з революційними маніфестами 1848 року, щоб вони не просто прочитали тексти, а самостійно виявили спільні вимоги та причини поразки «весни народів» у різних європейських країнах?
9. Як побудувати проєктне завдання для порівняння японської та китайської моделей модернізації, щоб учні не просто запам'ятали факти, а зрозуміли культурні та інституційні чинники, які зумовили різні результати?
10. Як через створення «музею однієї епохи» навчити учнів аналізувати романтизм, реалізм та модерн як способи рефлексії про індустріальну добу, використовуючи візуальні джерела як історичні свідчення?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові документи

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМУ від 14.12.2016 № 988-р. URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 30.08.2022 №972). URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
3. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 №1133). URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
4. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист МОН від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).

5. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік : розпорядження КМУ від 24.02.2023 № 174-р. URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ МОН України від 29.08.2024 № 1225. URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
7. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ МОН від 06.06.2022 № 527 (із змінами, внесеними згідно з наказом МОН від 23.06.2022 №586). URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення: 09.12.2025).
8. Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки: наказ МОН України від 20.08.2025 № 1163. URL: [Перейти за покликанням](#) (дата звернення 10.12.25)

Основна література

1. Gay P. Modernism: The Lure of Heresy. — New York : W. W. Norton & Company, 2010. — 640 p.
2. Jansen M. B. The Making of Modern Japan. — Cambridge : Harvard University Press, 2002. — 880 p.
3. Pflanze O. Bismarck and the Development of Germany, Vol. 1: The Period of Unification, 1815–1871. — Princeton : Princeton University Press, 1990. — 608 p.
4. Platt S. R. Imperial Japan: 1894–1945. — Cambridge : Cambridge University Press, 2022. — 240 p.
5. Rapport M. 1848: Year of Revolution. — London : Abacus, 2009. — 480 p.
6. Spence J. D. The Search for Modern China. — New York : W. W. Norton & Company, 2013. — 736 p.
7. Sperber J. The European Revolutions, 1848–1851. — Cambridge : Cambridge University Press, 2005. — 312 p.
8. Steinberg J. Bismarck: A Life. — Oxford : Oxford University Press, 2011. — 592 p.
9. Аллен Р. Глобальна економічна історія: короткий вступ / пер. з англ. — Київ : Наш формат, 2020. — 200 с.
10. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / пер. з англ. — Київ : Критика, 2001. — 272 с.
11. Беньямін В. Твір мистецтва в епоху його технічної відтворюваності / пер. з нім. — Київ : Дух і літера, 2015. — 224 с.
12. Боровець З. Микола Гоголь – загадка, яка вже не буде розгадана ніколи. <https://ukrpohliad.org/blogs/mykola-gogol-zagadka-yaku-vzhe-ne-bude-rozgadano-nikoly.html>
13. Волковинський, В. М. Україна у Кримській війні 1853-1856 рр. : (До 150-річчя Східної війни) / В. М. Волковинський, О. П. Реєнт; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. — К.: [б.в.], 2006. — 212 с.
14. Гобсбаум Е. Вік революції: Європа 1789–1848 / пер. з англ. — Київ : Наш формат, 2021. — 400 с.
15. Голобуцький П. В. БЕЙЛІСА справа [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут

- історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2003. - 688 с.: іл.
URL: https://www.history.org.ua/?termin=Bejlisa_sprava (останній перегляд: 21.06.2026)
16. Гомбріх Е. Історія мистецтва / пер. з англ. — Київ : Атлант, 1995. — 688 с.
 17. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної нації XIX–XX ст. — Київ : Yakaboo Publishing, 2019. — 656 с.
 18. Гуржій О., Рєєнт О., Палій А. Війна 1812 року: український контекст. — К.: Ін-т історії України, 2012. — 154 с.
 19. Євген Чикаленко. «Спогади (1861–1907)» = The Memoirs / Євген Чикаленко; [передм. В. Дорошенка]. Нью-Йорк: Укр. Вільна Акад. Наук у США, 1955. 502, [2] с. : портр. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005252>
 20. Замоєський А. 1812: Фатальний похід на Москву / пер. з англ. — Київ : КМ-Букс, 2016. — 560 с.
 21. Качмар В. «Справа українського університету на тлі польсько-українських суперечностей у Галичині 1901 – 1908 рр.», *Проблеми слов'янознавства*, 2002, № 52, с. 132 – 142.
 22. Кисіль О. Г. Український театр : попул. нарис історії укр. театру / Ол. Кисіль. — [Київ]: Книгоспілка, 1925. — 178, [1] с. : іл. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002939
 23. Кларк К. Залізне королівство. Зліт і падіння Пруссії 1600–1947 / пер. з англ. П. Таращук. — Львів : Літопис, 2020. — 880 с.
 24. Клименко Н. Іван Крип'якевич як особистість і науковець (за новими джерелами)», *Український історичний журнал*, 2012, № 6, с. 96 – 110.
 25. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ: Критика, 2004. — 352 с.
 26. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / пер. з нім. — Київ : Дух і літера, 2005. — 380 с.
 27. Колесник, І. (2020). Відкритість до нового як кредо історика. Студії на пошану Валерія Смолія. Кн. 2: Простори історика (с. 7). Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».
 28. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Том І. — К., 2019. 632 с.
 29. Лівен Д. Росія проти Наполеона: битва за Європу, 1807–1814 / пер. з англ. — Київ : КМ-Букс, 2018. — 656 с.
 30. Маланюк Є. «Малоросійство». https://osvita.ua/school/literature/m/71051/#google_vignette
 31. Маркс К., Енгельс Ф. Манифест Комуністичної партії / пер. з нім. — Київ : Політичне видавництво, 1980. — 78 с.
 32. Маслак О. Кримська війна 1853 – 1856: український рахунок. <https://crimean.in.ua/encyclopedia/history/673063454>
 33. Нагайко Т. Громадівський рух другої половини XIX століття у спогадах його представників: джерельно-історіографічна візія часопису «За сто літ». *Український історичний збірник*, Вип. 19, 2017. — С. 361 – 371.

34. Назаров М. С. Національна стійкість України: від концептуальних засад до практичної реалізації. *Науковий журнал «Політикус»*. Випуск 2. 2020. – С. 64 – 69. https://www.politicus.od.ua/2_2020/11.pdf
35. Питання українського університету у Львові. <https://city-as-stage.lvivcenter.org/articles/pytannia-ukrainskoho-universytetu-u-lvovi/>
36. Пометун О. І., Гупан Н. М., Смагін І. І. Історія України : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. О. І. Пометун; Київ : УОВЦ «Оріон», 2017. 288 с.
37. Пометун, О. І. (2023). Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Український педагогічний журнал*, 2, 63–73. <https://lib.iitta.gov.ua/735422/>
38. Прицак, О. Й. (2015). Що таке історія України? *Український історичний журнал*, 1, 177–210.
39. Расевич В. «Митрополит Андрей (Шептицький) і проблема національно-політичної консолідації українців 1900 – 1918 роки», *Ковчег. Науковий збірник з церковної історії*, 2000, № 2, с. 212 – 223.
40. Робертс Е. Наполеон: Біографія / пер. з англ. — Київ : КМ-Букс, 2017. — 976 с.
41. Романдаш А. Історії стійкості. Серія «Бібліотека Українського ПЕН». – Київ, 2024. – 48 с. <https://pen.org.ua/userfiles/documents/stories-of-resilience.pdf>
42. Російська брехня про "одиннарод". (2023). Наша історія. <https://argumentua.com/stati/ros-iska-brekhnya-pro-odinnarod>
43. Сарбей В. Г. Національне відродження України. – К., 1999. – 336 с.
44. Сирота М. В. Теоретичні аспекти методичної проблеми педагога «Формування національно-історичної свідомості та виховання патріотизму під час освітнього процесу з історії». <https://www.schoollife.org.ua/281-2020/>
45. Старицька-Черняхівська Л. М. Вибрані твори (К.: *Наукова думка*, 2000. — 845 с.).
46. Струкевич О. К. Історія України : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. О. І. Пометун; Київ : Грамота, 2017. 240 с.
47. Терно С. Як впливає стан історичної освіти в Україні на обороноздатність? / *Zaporizhzhia Historical Review*, 11(63), 181-188. <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-20>
48. Тобілевич, Софія. Корифеї українського театру / Софія Тобілевич; ред., передм., прим. О. Борщаговського. Київ: Мистецтво, 1947. [136] с. : фото.
49. Турченко Ф. Україна – повернення історії. Генеза сучасного підручника. Київ : Генеза, 2016. 104 с.
50. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. — Київ : Наш формат, 2017. — 488 с.